

vonden, begon ineen te storten . . . Het was pompen om niet te verzuipen. Het ging niet om de vraag *waarop* we zouden bezuinigen, want we moesten op *alles* bezuinigen.¹

De bezuiniging sloot de militaire uitgaven in, hetgeen voortdurend overleg vergde tussen Batavia en Den Haag: het Koninklijk Nederlands-Indisch Leger stond op de Indische, maar de Koninklijke Marine op de Nederlandse begroting. Werden evenwel bij het Knil de tractementen verminderd, dan kon de marine in Indische wateren niet achterblijven. De eerste verlaging werd in de zomer van '31 een feit: 5%; zes maanden later volgde een tweede verlaging: weer 5%. Beide maatregelen gaven aanleiding tot veel kritiek, vooral van de kant van het lagere marinepersoneel.

In 1908 was in Nederland de Bond van Minder Marinepersoneel opgericht, waarin matrozen, mariniers en later ook stokers verenigd werden. Een voorloper van die bond had bij de spoorwegstakingen van 1903 haar solidariteit met de stakers uitgesproken; tijdens de crisis van november '18 kreeg de marinecommandant te Den Helder een brief waarin de georganiseerden hem waarschuwend wezen op de mogelijkheid, 'dat een meerderheid althans onder de minderen, zich scharen zal aan de zijde van hen die tot doorvoering van door hen wenselijk geachte hervormingen voor hen altijd stredden'. In Indië kwam het tijdens de eerste wereldoorlog op twee oorlogsbodems (een daarvan 'De Zeven Provinciën') tot dienstweigering: in beide gevallen, tegen de achtergrond van een langzaam gegroeide ontevredenheid, protest tegen de kwaliteit van het voedsel dat aan de minderen verstrekt werd. Het aantal bonden van minderen nam nadien toe; naast bonden van Nederlandse kwamen er bonden van Indische schepelingen: van 1905 af was de marine, hoofdzakelijk om financiële redenen, Indonesiërs² in dienst gaan nemen; voor hen werd in 1916 in Makassar op Celebes de Kweekschool voor Inlandse Schepelingen opgericht. Tenslotte waren er vijf Europese en drie Inlandse personeelsbonden, waarvan de twee grootste, de Bond van Marine-schepelingen en de Bond van Marine-onderofficieren overkoepeld werden door een in 1921 opgericht Comité tot behartiging van de algemene be-

¹ B. C. de Jonge: *Herinneringen met brieven uit zijn nalatenschap, uitgegeven door S. L. van der Wal* (1968). p. 104. ² Wij gebruiken hier en ook elders deze term als geografische aanduiding. 'Indonesië' als staatkundig begrip is vrucht van de inheemse nationalistische beweging. De archipel werd door een conglomeraat van volkeren bewoond; zeker tot aan de tweede wereldoorlog voelde veruit het grootste deel van de bevolking zich lid van een bepaald volk of bewoner van een bepaalde landstreek of van een bepaald eiland: 'Javaan', 'Madoerees', 'Batak' - niet 'Indonesiër'.